

τηρήσει τὴν κυριαρχίαν μακεδονικοῦ ἐδάφους. ἔχων κέντρον τὰ Βοδεναὶ καὶ τὸ Ὀστροβον.

4. Τὸ παλαιὸν δεσποτᾶτον

Ὁ Μιχαὴλ Β', ὁ τρίτος κατὰ σειράν νόμιμος δεσπότης τοῦ παλαιοῦ ἡπειρωτικοῦ κράτους, δὲν ὑπῆρξε κοινὸς ἡγεμὼν. Καθ' ὃν χρόνον ὁ Βατάτσης ἦτο ἀπνησχολημένος μετὰ τοὺς Ἄγγελους τῆς Θεσσαλονίκης καὶ κατέλυε τὴν βραχύβιον Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Θεσσαλονίκης, ὁ Μιχαὴλ Β' ἔλαβε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ εἰς τὰ βόρεια τῆς Ἡπείρου καὶ εἰς τὰ δυτικὰ τῆς Μακεδονίας. Ἀργότερα δέ, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ θείου του Μανουήλ, διεδέχθη αὐτὸν εἰς τὴν κατοχὴν τῶν θεσσαλικῶν κτήσεις, εἶχε δὲ προσέτι τὴν σύνεσιν νὰ ἔλθῃ εἰς συνεννόησιν μετὰ τὸν Βατάτσην ὡς δεσπότης αὐτὸς πρὸς αὐτοκράτορα, τὸν μόνον ἐφεξῆς αὐτοκράτορα τῶν Βυζαντινῶν.

Τὸ μέγα ἔργον τῆς ἀνιδρύσεως τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, τὸ ὁποῖον εἶχον ἐπιδιώξει μετ' ἐπιμονῆς οἱ δύο πρῶτοι Ἄγγελοι τῆς Ἡπείρου, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀρχίσει ὁ Θεόδωρος Λάσκαρις ἀπὸ τὴν Νίκαιαν πρὸ 42 ἐτῶν, τὸ εἶχεν ἤδη κατορθώσει κατὰ τὸ μέγιστον μέρος ὁ ἀδάμαστος πολεμιστὴς καὶ ὑπέροχος κυβερνήτης Βατάτσης.

Καὶ τὸ ἡπειρωτικὸν κράτος ἤθιλε προαχθῆ καὶ εὐημερήσει, ἂν δὲν παρηνώχλει τὴν συνετὴν δρᾶσιν τοῦ Μιχαὴλ Β' ὁ γηραιὸς πατὴρ του καὶ ἀκοίμητος εἰς σκευωρίας Θεόδωρος. Διότι διὰ τῶν ἐνεργειῶν του ἐκήρυξε τῷ 1253 ὁ Μιχαὴλ ἀποστασίαν ἀπὸ τὸν Βατάτσην, καὶ τότε ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Νικαίας εἰσήλασεν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἤρχισε νὰ λεηλατῇ τὴν ἐπικράτειαν (1254) τοῦ Μιχαὴλ Β'.

Ὁ Βατάτσης κατέλαβε τὴν Καστοριάν, καὶ ἔπειτα τὴν Δεάβολιν, ἡ ὁποία ἤνοιγε τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν Ἀλβανίαν. Ἐπανάστασις τῶν Ἀλβανῶν ἠνάγκασε τὸν δεσπότην νὰ συνομολογήσῃ εἰρήνην πρὸς τὸν Βατάτσην, διὰ τῆς ὁποίας παρεχώρησε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τὰ φρούρια Πρίλαπον καὶ Κροΐαν (Ἀλβανόπολιν), προσέτι δὲ ὁλόκληρον τὴν χώραν τὴν κειμένην πρὸς βορρᾶν τῆς Ἐγνατίας ὁδοῦ, δηλαδὴ τῆς ἀρχαίας στρατιωτικῆς ὁδοῦ μεταξὺ Θεσσαλονίκης καὶ Δυρραχίου, αὐτὸς δὲ διετήρησεν, ὡς δεσπότης, τὰς ὑπολοίπους κτήσεις αὐτοῦ.

Ἀπὸ τοὺς ὄρους τῆς εἰρήνης ταύτης προκύπτει, ὅτι τὸ ἡπειρωτικὸν δεσποτᾶτον περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ἦτο ἀρκετὰ ἐκτεταμένον. Ὁ γηραιὸς Θεόδωρος ἐνεκλείσθη εἰς μοναστήριον μέχρι τῆς ἰελευτῆς τοῦ βίου αὐτοῦ.

Ἄλλ' ἡ εἰρήνη τῶν δύο ἑλληνικῶν κρατῶν, τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ τοῦ δυτικοῦ, ὑπῆρξε βραχεῖα. Ὁ Μιχαὴλ Β', τοῦ ὁποίου ἡ ἀρχὴ ἐξετείνετο ἕως τὸ Δυρράχιον πρὸς Β καὶ ἕως τὸν ποταμὸν Βαρδάριον πρὸς Α, ἦτο καὶ αὐτὸς ἀνὴρ παράτολμος, ὡς καὶ οἱ ἄλλοι Ἡπειρῶται δεσπότες τῆς γενεᾶς του, καὶ ἔτρεφε τὰ μεγάλα παλαιὰ σχέδια τῆς ἀνιδρύσεως τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.

Πρὸς ὑποστήριξιν τῶν μεγάλων σχεδίων του ἔδωκεν εἰς γάμον τὰς

δύο ὠραίας θυγατέρας αὐτοῦ εἰς ἰσχυροὺς ἡγεμόνας, τὴν Ἄνναν εἰς τὸν πρίγκιπα τοῦ Μορέως Γουλιέλμον Βιλλαρδουῖνον, τὴν Ἑλένην εἰς τὸν Βασιλέα τῶν δύο Σικελιῶν Μαμφρέδον. Πρὶν δὲ παρέλθῃ πολὺς χρόνος, ὁ πολύτροπος δεσπότης τῆς Ἡπείρου ἠναγκάσθη νὰ καλέσῃ ἀμφοτέρους τοὺς γαμβρούς του εἰς βοήθειαν ἐναντίον τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Νικαίας, τῆς ὁποίας αὐτοκράτωρ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἦτο ἀνὴρ σθεναρὸς καὶ ἔξοχος διπλωμάτης ὁ Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος, ὁ μετ' ὀλίγον ἐπανορθωτὴς τοῦ θρόνου τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων.

Ὁ δεσπότης τῆς Ἡπείρου Μιχαὴλ κατὰ τὸ 1259 ἦτο ἔξωθεν τῆς Θεσσαλονίκης ἀπειλῶν τὴν πόλιν, ἀλλ' ὀρμητικὸς προήλασεν ὁ στρατὸς τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου, κατέλαβε τὰ Βοδενὰ καὶ ἀπώθησε τοὺς Ἡπειρώτας πέραν τῆς Καστορίας καὶ τῆς Πίνδου.

Εἰς τὸ μεταξὺ ἐφθασαν αἱ ἐπικουραὶ τῶν ἰσχυρῶν γαμβρῶν τοῦ δεσπότη, πάνοπλοι Γερμανοὶ ἰππῶται τοῦ Μαμφρέδου ἀπὸ τὴν Σικελίαν καὶ Φράγκοι ἰππῶται καὶ πολεμισταὶ τοῦ Βιλλαρδουῖνου ἀπὸ τὸν Μορέαν. Αἱ ἠνωμένοι φραγκοελληνικαὶ δυνάμεις ἔπαθον καταστροφὴν ἀπὸ τὸν αὐτοκρατορικὸν στρατὸν τῆς Νικαίας τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1259 εἰς τὴν Πελαγονίαν, εἰς τὴν ΒΔ Μακεδονίαν, ἀνατολικῶς τῶν μεγάλων λιμνῶν Ἀχρίδος καὶ Πρέσπης.

Ἡ εἰς τὴν Πελαγονίαν νίκη τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου ἔδωκεν ὀριστικὴν κατεύθυνσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἀνατολῆς, ἡ δύναμις τοῦ γαλλικοῦ πριγκιπάτου κατέπεσε καὶ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν γένεσιν ἑνὸς νέου ἑλληνικοῦ δεσποτάτου εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἔχοντος κέντρον τὸν Μυστράν παρὰ τὴν Σπάρτην· ἐπίσης κατέπιπτεν ἡ δύναμις τοῦ ἠπειρωτικοῦ δεσποτάτου καὶ μετὰ τινα χρόνον, τῷ 1261, εἰσήρχετο ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος θριαμβεύων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀνώρθωνε τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον τῶν πατέρων του.

Ἄλλ' ὁ ἀκαταπόνητος ἀνὴρ, ὁ δεσπότης Μιχαὴλ ὁ Β' δὲν ἀπηλίπισθη. Μετὰ τὴν διασπορὰν τοῦ ἠπειρωτικοῦ καὶ τοῦ φραγκικοῦ στρατοῦ, ἡ ὁποία ἐπηκολούθησε τὴν ἐν Πελαγονίᾳ ἦτταν, ὁ δεσπότης κατέφυγε μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τοῦ υἱοῦ του Νικηφόρου εἰς τὰς νήσους Λευκάδα καὶ Κεφαλληνίαν, καραδοκῶν ν' ἀρπάσῃ καὶ πάλιν τὴν κατάλληλον περίστασιν.

Εἰς πρώτην παρουσιασθεῖσαν περίστασιν κατέλαβε τὴν Ἄρταν, συνήνωσε πάλιν τοὺς Ἡπειρώτας, οἱ ὁποῖοι πάντοτε ἦσαν ἀφωσιωμένοι εἰς αὐτὸν, κατέλαβε τὰ Ἰωάννινα καὶ οὕτως ἀνέκτησε πάλιν τὸ μέγιστον μέρος τοῦ ἀπολεσθέντος δεσποτάτου. Φαίνεται δὲ ὅτι τὸ νέον δεσποτάτον αὐτοῦ περιωρίζετο ἰδίως εἰς τὰ νότια μέρη καὶ δὴ εἰς τὴν νότιον Ἡπειρον, εἰς τὴν Αἰτωλίαν καὶ Ἀκαρνανίαν, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ Βυζαντινὸς ἱστορικὸς Γρηγορᾶς ὀνομάζει αὐτὸν Αἰτωλόν.

Ἐκτοτε ὁ Μιχαὴλ, μετὰ τὴν ἀνασύστασιν ἑνὸς μέρους τοῦ δεσποτάτου αὐτοῦ, διῆγε τὸν βίον εἰς συνεχεῖς ἀγῶνας, ἄλλοτε πολεμικούς, ἄλλοτε διπλωματικούς μὲ τὸν ἐν Κωνσταντινοπόλει αὐτοκράτορα, τὸν Μιχαὴλ τὸν

Παλαιολόγον, διὰ τὴν στερεώσιν καὶ τὴν ἐπεκτείνῃ τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἠπειρωτικῶν χωρῶν.

Ἐν μέσῳ τῶν σκευωριῶν καὶ τῆς ἀκοιμήτου δραστηριότητος αὐτοῦ ἐπεφάνη σπουδαιότατος κίνδυνος ἀπὸ τῆν Δύσιν, ὁ ὁποῖος ἐπὶ αἰῶνας ἔμελλε νὰ περιπλακῇ μετὰ τὴν ἱστορίαν τῶν δυτικῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, πρὸ παντὸς τῶν ἠπειρωτικῶν.

Κατὰ τὸ ἔτος 1266 ὁ Κάρολος ὁ ἐκ Προβηγκίας, ὁ γνωστὸς μετὰ τὸ ὄνομα Ἀνδεγαυικός, κατέλυσε τὸ ἐν Σικελίᾳ κράτος τοῦ Μαμφρέδου καὶ ἵδρυσε τὸ νέον γαλλικὸν βασίλειον τῶν Ἀνδεγαυῶν εἰς τὴν Σικελίαν καὶ τὴν Κάτω Ἰταλίαν, τὸ γνωστὸν εἰς τὴν ἱστορίαν ὡς βασίλειον τῶν δύο Σικελιῶν.

Ἀπὸ τὸ ἔτος 1271, ὅτε συνέβη καὶ ὁ θάνατος τοῦ πολυταράχου δεσπότη τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ Β', καταλαμβάνει εἰς τὴν κατοχὴν αὐτοῦ ὁ Κάρολος ὁ Ἀνδεγαυικός κτήσεις ὡς προερχομένας ἐκ τῆς γληρονομίας τοῦ Μαμφρέδου, καὶ δὴ τὴν Κέρκυραν, καὶ τὰς ἀπέναντι ἠπειρωτικὰς χώρας, τὸν Αὐλῶνα καὶ τὰ Κάννινα, τὴν βορειότεραν ἰλλυρικὴν παραλίαν, ἔκτοτε δὲ ἡ ἀνάμειξις τῶν Ἀνδεγαυῶν εἰς τὰ πράγματα τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος δίδει ἄλλην μορφήν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν.

Ε΄.

Η ΚΑΤΑΚΕΡΜΑΤΙΣΙΣ ΤΟΥ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΕΙΣ ΜΙΚΡΑ ΔΕΣΠΟΤΑΤΑ

1. Τὰ δύο ἠπειρωτικὰ δεσποτᾶτα

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μιχαὴλ Β' ἐξηφανίσθησαν καὶ αἱ ἐκ τῆς ἀκοιμήτου φιλοδοξίας αὐτοῦ τρεφόμεναι ἐλπίδες τῆς ἀνιδρύσεως τοῦ ἄλλοτε μεγάλου ἠπειρωτικοῦ κράτους.

Ὁ Μιχαὴλ ἀποθνήσκων διήρесе τὴν ὅλην ἐπικράτειάν του εἰς δύο τμήματα. Τὴν μίαν μοῖραν εἶχεν ὁ πρεσβύτερος υἱὸς αὐτοῦ Νικηφόρος ὁ Α' ὡς δεσπότης τῆς Ἠπείρου, περιελάμβανε δ' αὕτη τὴν παλαιὰν Ἠπειρον, τὴν Αἰτωλίαν, τὴν Ἀκαρνανίαν, τὴν Ἰθάκην καὶ μέρος τῆς Κεφαλληνίας.

Τὰ ὅρια τοῦ νέου δεσποτάτου ἦσαν πρὸς Β τὰ Ἀκροκεραύνια ὄρη, πρὸς Α ὁ ποταμὸς Ἀχελῷος, πρὸς Ν ἡ νῆσος Κεφαλληνία. Ὁ δὲ νόθος υἱὸς τοῦ Μιχαὴλ, ὁ Ἰωάννης Α' «ὁ δοῦξ τῶν Νέων Πυτρῶν», ὡς ὠνόμαζον αὐτὸν οἱ Λατῖνοι, διετήρει πάντοτε τὴν θεσσαλικὴν αὐτοῦ κτῆσιν, ἐξετείνετο δὲ τὸ νέον τοῦτο ἑλληνικὸν δεσποτᾶτον ἀπὸ τὸν Ὀλυμπον ἕως τὸν Παρνασσόν.

Ἡ ἱστορία τοῦ κυρίως δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου παρέχει ἐφεξῆς τὴν θλιβερὰν εἰκόνα διαρκοῦς κολοβώσεως ἐκ μέρους δύο ἰσχυροτέρων ἤδη ἐχθρῶν, τοῦ ὁμοφύλου Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν ἄλλοφύλων Ἀνδεγαυῶν ἡγεμόνων.

Ἡ δεσποτεία τοῦ Νικηφόρου διετέλεσε περιπλεκομένη μετὰ τὰς ἀξιώσεις ἐπικυριαρχίας τῶν Ἀνδεγαυῶν ἡγεμόνων ἐπὶ τῶν ἠπειρωτικῶν χωρῶν. Ἐχὼν ἰσχυροὺς πολεμίους καὶ ἐκ τῶν δύο πλευρῶν, ἐξ ἀνατολῶν τοὺς Βυζαντινοὺς

τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐκ δυσμῶν τοὺς Ἄνδεγαυοὺς τῶν Δύο Σικελιῶν, ὁ Νικηφόρος προσεπάθει νὰ κατευνάζη πότε τὸν ἕνα, πότε τὸν ἄλλον πολέμιον.

Τέλος, ἀπελπισθεῖς διὰ τὴν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀσφάλειαν ἀπεφάσισε νὰ δώσῃ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Θάμαρ εἰς τὸν νεώτερον υἱὸν τοῦ Καρόλου Β' τοῦ Ἄνδεγαυικοῦ, Φίλιππον τὸν Ταραντῖνον, ὁ ὁποῖος εὐχαρίστως ἐδέχθη γάμον εὐνοοῦντα τὰ φιλόδοξα σχέδιά του ἐπὶ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ γάμος ἐτελέσθη εἰς τὴν Νεάπολιν τῷ 1294, καὶ ὁ Νικηφόρος ἔδωκεν εἰς τὸν γαμβρόν του ὡς προῖκα, ἐκτὸς ἐτησίου εἰσοδήματος, τέσσαρα ἐκ τῶν ἰσχυροτέρων φρουρίων τοῦ δεσποτάτου, τὴν Ναύπακτον, τὸν Εὐλοχὸν, τὸ Ἀγγελόκαστρον καὶ τὴν Βόνιτσαν.

Δύο ἔτη μετὰ τὸν γάμον (τῷ 1296) ἀπέθανεν ὁ Νικηφόρος, διεδέχθη δὲ τοῦτον εἰς τὸν δεσποτικὸν θρόνον ὁ ἀνήλικος υἱὸς του Θωμᾶς.

Τὴν ἡγεμονίαν ἐκυβέρνησα, ὡς ἐπίτροπος τοῦ υἱοῦ τῆς, ἡ νουνεχὴς καὶ δεξιωτάτη χήρα τοῦ Νικηφόρου Ἄννα ἡ Παλαιολογίνα. Ἐπειδὴ ὁ γάμος τῆς κόρης αὐτῆς Θάμαρ μετὰ τοῦ Φιλίππου δὲν συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ καταπαύσῃ ὁ φιλόδοξος οὗτος Ἄνδεγαυὸς ἡγεμὼν τὰ φιλόδοξα σχέδιά του κατὰ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, ἠναγκάσθη ἡ δέσποινα Ἄννα, διὰ νὰ σώσῃ καὶ τὰς χώρας καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς Θωμᾶν, νὰ δεχθῆ τὴν ἐπὶ τοῦ δεσποτάτου ὑπερτάτην κυριαρχίαν τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος.

Ἐνεκα τῆς συμμαχίας ταύτης προεκλήθη πόλεμος μεταξὺ τῶν Ἄνδεγαυῶν καὶ τῆς δεσποίνης τῆς Ἡπείρου, ἀλλ' αἱ ἐπανειλημμέναι ἐκστρατεῖαι αὐτῶν κατὰ τῆς Ἡπείρου ἀπέβησαν ἄκαρποι. Ἡ δέσποινα, καὶ αὐτὸς ὁ υἱὸς τῆς, ὁ δεσπότης Θωμᾶς, ἄν καὶ νεώτατος, ἠγωνίσθησαν μὲ σύνεσιν καὶ μὲ ἀνδρείαν κατὰ τῶν ξένων ἐπιδρομῶν, ἔχοντες πρόθυμον τὴν ἀρωγὴν τῶν κατοίκων. Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν ἔζη ἡ μήτηρ τοῦ δεσπότη Θωμᾶ, ἡ συνετὴ καὶ γενναία δέσποινα Ἄννα Παλαιολογίνα κατώρθωνε νὰ ἐμπνέῃ εἰς τὸν Θωμᾶν αἰσθήματα φιλοπατρίας καὶ πίστεως πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει αὐτοκράτορα. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατόν της ὁ Θωμᾶς διέρρηξε τὰς σχέσεις μὲ τοὺς Παλαιολόγους καὶ συνεμάχησε μὲ τὸν γαμβρόν του, τὸν ἡγεμόνα τοῦ Τάραντος Φίλιππον, ὁ ὁποῖος μάλιστα ἔστειλε δεκαπέντε πολεμικοὺς ἵππους ὡς δῶρον πρὸς «τὸν ἐκλαμπρότατον Θωμᾶν ἐκ Ρωμανίας» (1318).

Ὀλίγον χρόνον μετὰ τοῦτο ὁ δεσπότης Θωμᾶς ἐδολοφονήθη ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ, τοῦ κόμιστος τῆς Κεφαλληνίας Νικολάου. Οὕτως ἐτελεύτησεν ὁ τελευταῖος γόνος τῆς πρώτης καὶ ἑλληνικῆς δυναστείας τῶν δεσποτῶν τῆς Ἡπείρου ἐκ τῶν Ἀγγελοκομνηνῶν, ἧτις ἤρξεν ἐπὶ 114 ἐνιαυτοῦς.

2. Αἱ τελευταῖαι τύχαι τοῦ ἠπειρωτικοῦ δεσποτάτου

Τὸν θάνατον τοῦ γενναίου, ἀλλ' ἀσθενοῦς δεσπότη Θωμᾶ ἐπηκολούθησε μεγάλη σύγχυσις πραγμάτων.

Ὁ Ἰταλὸς κόμισ Νικόλαος Ὀρσίνης ἐπεζήτησε, μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ θελοῦ του, νὰ γίνῃ κύριος τοῦ δεσποτάτου, προσέλαβε τὴν ἐπωνυμίαν δεσπότης, καὶ διὰ νὰ περιποιηθῆ τοὺς Ἕλληνας ἀπεδέχθη καὶ τὴν γλῶσσαν

καὶ τὸ θρησκευτικὸν αὐτῶν. Φαίνεται δὲ ὅτι κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον πρωτεύουσα πόλις τοῦ δεσποτάτου ἦσαν τὰ Ἰωάννινα, τὰ ὁποῖα ἦσαν πόλις μεγάλη καὶ πλουσία, εἶχον δὲ προαχθῆ εἰς μητρόπολιν.

Ἄλλὰ καὶ ὁ δολοφόνος οὗτος τοῦ θείου του ἡγεμόν, ὁ Νικόλαος, ἔπεσεν ὑπὸ τὴν μάχαιραν τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ του Ἰωάννου Β', ὁ ὅπως ὤμοσεν πίστιν εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἔλαβε τὴν προσωνομίαν τοῦ δεσπότη, ὅχι ὡς ἀνεξάρτητος κυρίαρχος, ἀλλ' ὡς «δοῦλος τοῦ αὐτοκράτορος» (1323),

Ὁ Ἰωάννης οὗτος Ὁρσίνης, ὁ ὅπως ἐμόλυνε τὰς χεῖρας εἰς τὸ αἷμα τοῦ ἀδελφοῦ του, ὅπως καὶ οὗτος τὰς εἶχε μολύνει εἰς τὸ αἷμα τοῦ θείου του Θωμᾶ, ὑπῆρξε περίεργος τύπος Φράγκου τυχοδιώκτου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ὅπως καὶ ὁ ἀδελφός του, ἐνυμφεύθη καὶ οὗτος μίαν ἄλλην Ἄνναν Παλαιολογίαν, ἠσπάσθη τὸ ὀρθόδοξον δόγμα καὶ κατώρθωσε νὰ λάβῃ, ὡς δῆθεν νόμιμος διάδοχος τῶν Ἑλλήνων δεσποτῶν, τὰ τρία μεγάλα ὀνόματα τῶν Ἀγγέλων, τῶν Κομνηνῶν καὶ τῶν Δουκάδων.

Ὡς δημοσίαν μαρτυρίαν τῆς ἐπιδεικτικῆς εὐσεβείας καὶ τῆς νομιμότητος τῶν τίτλων του ἀνεκαίνισε καὶ ἐκαλλώπισε τὸν σωζόμενον ἐν Ἄρτι μεγαλοπρεπῆ ναὸν τῆς Παρηγοριτίσσης καὶ ἐπέγραψε τὸ ἴδιον ὄνομα εἰς ἐπιγραφὴν κοσμουμένην δι' ἄρκτων, τοῦ ἐμβλήματος τοῦ οἴκου τῶν Ὁρσίνη.

Δὲν ὑπῆρξε δὲ μόνον φιλόκαλος ἡγεμόν, ὁ σκληρὸς καὶ ἀδάμαστος οὗτος Ἰταλός, ἀλλὰ καὶ προστάτης τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, διότι εἰς αὐτὸν ὀφείλομεν τὴν ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Ἐρμονιακοῦ παράφρασιν τοῦ Ὀμήρου εἰς τὴν νεοελληνικὴν γλῶσσαν καὶ εἰς ὀκτασυλλάβους στίχους.

Ὀλίγον πρότερον (περὶ τὸ 1320) οἱ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἶχον καταλάβει τὰς δύο σπουδαίας ἡπειρωτικὰς πόλεις, ὁ μὲν Δημήτριος Γάνζας τὴν Ἄρταν, ὁ δὲ στρατηγὸς Συργιάννης τὰ Ἰωάννινα, ἔνεφανίζοντο δὲ ἤδη ὡς κατακτηταὶ εἰς τὰ βορειότατα καὶ οἱ Σέρβοι, τῶν ὁποίων ὁ βασιλεὺς κατώρθωσε διὰ τινα χρόνον νὰ καταλάβῃ τὸ Δυρράχιον.

Οὕτως ἡ κυριαρχία ἐν Ἠπείρῳ τοῦ κόμιστος τῆς Κεφαλληνίας Ἰωάννου Β' τοῦ Ὁρσίνη διετέλεσε καθ' ὅλην τὴν δεσποτείαν αὐτοῦ (1323—1355) λίαν ἐπισφαλῆς, διότι συνεθλίβετο μεταξὺ τῶν ἀπαιτήσεων τῶν Ἀνδευαυῶν καὶ τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος.

Ὁ Ἰωάννης κατώρθωσε ν' ἀπωθήσῃ τοὺς Ἀνδευαυοὺς, νέα δὲ ἀπόπειρα τοῦ Φιλίππου τοῦ Ταραντίνου πρὸς κατάληψιν τῆς Ἠπείρου καὶ πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ρωμαντικῶν σχεδίων του εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἀπέτυχε πάλιν (1330), ἂν καὶ ἡγεμόν τῆς ἐκστρατείας ταύτης ἦτο αὐτὸς ὁ υἱὸς τοῦ Φιλίππου καὶ υἱὸς τῆς Ἠπειρώτιδος ἡγεμονίδος Θάμαρ.

Εἰς τὸ τέλος ὁ Ἰωάννης Ὁρσίνης ἦλθεν εἰς συμβιβασμὸν μὲ τοὺς Ἀνδευαυοὺς καὶ τοὺς ἄλλους ἐνδιαφερομένους διὰ τὴν Ἠπειρον.

Καὶ κατὰ τὸ 1333 τὰ πράγματα εἶχον ὡς ἑξῆς εἰς τὴν μεγάλην βυζαντινὴν Ἠπειρον, δηλαδὴ τὴν παλαιὰν καὶ τὴν νέαν: ὁ Ἰωάννης Β' Ὁρσίνης ἐθεωρεῖτο ὡς δεσπότης τῆς Ἠπείρου, οἱ Βυζαντινοὶ κατεῖχον ἐπικαίρου.

θέσεις, ὡς τὸν Αὐλῶνα, τὰ Κάννινα, τὰ Βαλάγρετα, ἠύξανον δὲ ὁσημέραι τὰς κατακτήσεις αὐτῶν, ὁ Ἰωάννης Γραβίνης, πρίγκιψ τῆς Ἀχαΐας, ἐλέγετο δούξ τοῦ Δυρραχίου καὶ αὐθέντης τῆς Ἀλβανίας, ἔχων τὴν Κέρκυραν καὶ ἀκαρνανικάς τινὰς πόλεις.

Ὁ δεσπότης Ἰωάννης ἔμελλε καὶ αὐτὸς νὰ τιμωρηθῇ διὰ τὰ ἀνοσιουργήματα αὐτοῦ κατὰ τρόπον παρεμφερῆ πρὸς αὐτὰ καὶ διὰ χειρός, ὡς φαίνεται, τῆς συζύγου αὐτοῦ Ἄννας Παλαιολογίνης, ἡ ὁποία λέγεται ὅτι τὸν ἐδηλητήριασεν.

Ἀπὸ τὸ 1355 εὐρίσκωμεν δεσπότην τῆς Ἡπείρου τὸν υἱὸν τῆς Ἄννας Νικηφόρον Β' Ἄγγελον, πραγματικὴν δὲ δέσποιναν τὴν μητέρα του, γυναῖκα φιλόδοξον καὶ δραστηριωτάτην, ὅσον ἦτο καὶ ἡ ὁμώνυμος μὲ αὐτὴν μήτηρ τοῦ δεσπότη Θωμᾶ.

Ἄλλ' ἤδη ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Ἀνδρόνικος Γ' εὔρε τὴν περίστασιν κατάλληλον διὰ νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν ἀπὸ πολλοῦ μελετιομένην ἀνάκτησιν τῆς Ἡπείρου καὶ προσάρτησιν αὐτῆς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν. Ὁ Ἀνδρόνικος Γ' ὁ Παλαιολόγος ἔλαβεν ἀπόφασιν, τὴν ὁποίαν ἀπὸ πολλοῦ δὲν εἶχε σκεφθῆ Βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ, καὶ περὶ τὰ τέλη τοῦ 1335 ἐνεφανίσθη ὁ ἴδιος εἰς τὴν Ἡπειρον ἐπὶ κεφαλῆς στρατοῦ, διὰ νὰ ἐπιβληθῇ ὡς νόμιμος κυρίαρχος τῆς χώρας. Ἐνταῦθα προσέβη εἰς διαπραγματεύσεις μὲ τὴν δέσποιναν Ἄνναν, καὶ ὁ υἱὸς αὐτῆς Νικηφόρος Β' ἐμνηστεύθη μὲ τὴν κόρην τοῦ Καντακουζηνοῦ Μαρίας, λαβὼν τὸν πομπώδη βυζαντινὸν τίτλον «παυπερσέδαστος».

Οὕτως ἡ Ἡπειρος ἔγινε πάλιν μετὰ ἓνα καὶ ἥμισυ σχεδὸν αἰῶνα, τμῆμα τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, κυβερνωμένη ὑπὸ στρατηγοῦ, τοῦ Θεοδώρου Συναδηνοῦ. Ἄλλ' ὀλίγιστον χρόνον ἐπέπρωτο ἡ πολυπαθὴς χώρα νὰ μείνῃ ὑπὸ τὴν κυβέρνησιν τοῦ νομίμου κυρίαρχου, τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐπλησίαζον ἤδη οἱ χρόνοι τῆς μεγάλης δυνάμεως τῶν Σέρβων. Εὐθὺς ἀπὸ τὴν ἀνοδὸν εἰς τὸν θρόνον (1331—1353), ὁ φιλόδοξος τσάρος τῶν Σέρβων Στέφανος Δουσάν ἐφιλοδόξησε νὰ ὑποκαταστήσῃ τὴν βυζαντινὴν κυριαρχίαν, ἀπέσπασε δὲ τῷ 1337 ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς εἰς τὴν Ἡπειρον τὸν Αὐλῶνα καὶ τὰ Κάννινα. Ἀργότερον, ἀφοῦ ἀνηγόρευσε ἑαυτὸν τσάρον τῶν Σέρβων καὶ τῶν Ρωμαίων, ἐξεστράτευσεν κατὰ τῆς Ἀκαρνανίας καὶ ἐπέφερε μεγίστην καταστροφὴν εἰς τὴν χώραν. Τέλος κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1349, καθυπέταξεν ὅλην τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα, ἦτοι, ἐκτὸς τῆς Θεσσαλίας, τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν Ἀκαρνανίαν, κατέστησε δὲ ἄρχοντα καὶ δεσπότην τῶν χωρῶν τούτων τὸν ἴδιον ἀδελφὸν Συμεὼν Οὐρώς, ἄλλον δὲ Σέρβον ἄρχοντα, τὸν Πρελιοῦβον, ἔστειλεν ὡς ἰδιαίτερον διοικητὴν τῆς Ἡπείρου, ἔχοντα τὴν ἔδραν εἰς τὰ Ἰωάννινα.

Κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἀπήλαυσεν ἡ Ἡπειρος μερικὰ ἔτη ἡσυχίας. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ τσάρου Δουσάν ἐταράχθη ἐκ νέου ἡ χώρα.

Ὁ νεαρός, ἀλλὰ τολμηρὸς δεσπότης Νικηφόρος Β' ἔσπευσεν ἀπὸ τὴν

Θράκην, ὅπου ἦτο διοικητής, διὰ ν' ἀναλάβῃ τὴν πατρικὴν κληρονομίαν (1356), καὶ στηριζόμενος εἰς τὴν παλαιὰν εὐνοίαν τῶν κατοίκων κατέλαβε τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Ἀκαρνανίαν, τὴν Αἰτωλίαν καὶ τὴν νότιον Ἡπειρον.

Ἄλλ' ἐνῶ τοιοιτοτρόπως ἤρχιζε ν' ἀναθάλλῃ ἡ ἀρχαία εὐκλεία τοῦ ἠπειρωτικοῦ δεσποτάτου, ὁ παράτολμος ἀνὴρ ἐκίνησε πόλεμον κατὰ τῶν ἐν Ἡπείρῳ ἐγκατεστημένων Ἀλβανῶν, καὶ εἰς συγκροτηθεῖσαν μάχην παρὰ τὴν Ἄρταν ἠττήθη ὑπὸ τοῦ Καρόλου Τόπια καὶ τῶν Ἀλβανῶν αὐτοῦ καὶ ἐφονεύθη μετὰ τῶν συντρόφων του (1358).

Οὕτω κατεστράφη ὀριστικῶς τὸ ἐνδοξόν δεσποτάτον τῆς Ἡπείρου, αἱ δὲ χῶραι, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ὑποτεταγμέναι ἄλλοτε εἰς τοὺς Ἑλληνας Ἀγγέλους καὶ εἰς τοὺς Ἰταλοὺς Ὀρσίνη, ἔπεσαν τώρα εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Σέρβων καὶ τῶν Ἀλβανῶν.

Ὁ Τόπιας ἐκήρυξεν ἑαυτὸν βασιλέα τῆς Ἀλβανίας. Ὁ Συμεὼν Οὐρώς, ὅστις ὠνόμασεν ἑαυτὸν «τσάρον τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Σέρβων», ἴδρυσεν τὴν αὐτὴν αὐτοῦ εἰς τὰ Τρίκαλα καὶ εἶχεν εἰς τὴν κυριαρχίαν του τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Ἡπειρον. Ἄλλ' αὐτὸς ἠσμενίζετο διατρίβων εἰς τὴν Θεσσαλίαν, παρεχώρησε δὲ τὰ Ἰωάννινα τῷ 1367 εἰς τὸν Θωμᾶν Πρελιούμποβιτς, τὴν δ' Αἰτωλίαν καὶ Ἀκαρνανίαν εἰς δύο Ἀλβανοὺς ἀρχηγοὺς ἐκ τῶν οἴκων Μπούα Σπάτα καὶ τῶν Λιώσα, τῶν ὁποίων εὐρίσκομεν ἀκόμη καὶ σήμερον τὰ ὀνόματα εἰς τὴν Ἀττικὴν.

Ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ ἸΔ' αἰῶνος ἀρχίζει νὰ ἐμφανίζεται εἰς τὴν Ἡπειρον ἡ κυριαρχία τῶν Σέρβων καὶ τῶν Ἀλβανῶν, περὶ δὲ τὸ 1362 σύμπασα ἡ βορειοδυτικὴ Ἑλλάς ὑπέκειτο εἰς τοὺς Ἀλβανούς, ἐκτὸς τῆς Ναυλάκτου, ὅπου ἤρχον οἱ Ἀνδεγαυοί, καὶ τῆς Βονίτσης, τὴν ὁποίαν εἶχε καταλάβει ὁ ἰταλικὸς οἶκος τῶν Τόκκων.

Ὁ Θωμᾶς Πρελιούμποβιτς κατεῖχε τὰ Ἰωάννινα ὡς κράτος αὐτοτελὲς (1367—1385), οἱ δὲ Ἀλβανοὶ φύλαρχοι ἦσαν κυρίαρχοι εἰς τὰς νοτίους χώρας, ὁ μὲν Γκίνος Μπούας Σπάτας περὶ τὸ Ἀγγελόκαστρον, ὁ δὲ Πέτρος Λιώσας περὶ τὴν Ἄρταν καὶ τοὺς Ρωγοὺς.

Καὶ ἡ μὲν διοικήσεις τῶν Ἀλβανῶν, λαοῦ συγγενοῦς, ὑπῆρξεν ἀνεκτὴ εἰς τοὺς ἐγχωρίους, ἀλλ' ὁ Θωμᾶς Πρελιούμποβιτς ἐκυβέρνησε τυραννικῶς τὰ Ἰωάννινα, κατέληξε δὲ μετὰ ἔτη νὰ σφαγῇ ὑπὸ τῶν ἰδίων σωματοφυλάκων (τέλος τοῦ 1384). Ἡ μετὰ τῶν ὑπηκόων τοῦ Θωμᾶ συγκακοπαθήσασα σύζυγός του Ἀγγελικὴ, κόρη τοῦ τσάρου Συμεὼν Οὐρώς ἡ γνωστὴ ὡς Μαρία Ἀγγελίνα Παλαιολογίνα, πρὸς ἐνίσχυσιν καὶ ὑπεράσπισιν τῶν Ἰωαννίνων ἀπὸ τοὺς Ἀλβανοὺς ἔλαβε σύζυγον τὸν εὐγενῆ Ἰταλὸν Ἡσαῦ Βουονδελμόντην (τὸν Ἰζαοῦ τῶν χρονογράφων), συγγενῆ τῶν ἐπιφανῶν οἴκων τῶν Τόκκων καὶ τῶν Ἀτσαγιωλῶν.

3. Ἡ Ἡπειρος ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς ἐμφάνισεως τῶν Τούρκων

Ἄλλ' ἤδη κατὰ τὸ δευτέρου ἡμισυ τοῦ ἸΔ' αἰῶνος, ἡ Ἑλληνοϊλλυρικὴ χερσόνησος ἀρχίζει νὰ στενάζῃ ὑπὸ τὸ βαρὺ πέλμα ἐνὸς νέου βαρβάρου κατα-

κτητοῦ, ὁ ὁποῖος μετ' ἀγῶνας ἐνὸς αἰῶνος ἐπέπρωτο νὰ μείνη ἐπὶ σειρὰν αἰῶνων ὁ μόνιμος κυρίαρχος τοῦ ἐδάφους τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.

Οἱ Τοῦρκοι κάμνονν προσωρινὴν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους αὐτῶν τὴν Ἀδριανούπολιν ἀπὸ τὸ 1360, καὶ μετὰ 30 ἔτη, τῷ 1389, συντρίβουν εἰς τὸ Κοσσυφοπέδιον τὴν δύναμιν τῶν Σέρβων, τῆς ἰσχυροτέρας χριστιανικῆς δυνάμεως, ἣ ὁποία ἀπέμεινε εἰς τὴν χερσόνησον.

Ἐκτοτε διαγράφεται πολὺ ζοφερὰ ἡ ἱστορικὴ εἰκὼν τῆς εἰς τὸ παλαιὸν βυζαντινὸν ἔδαφος περιπλεκομένης ἱστορίας τῶν ποικίλων κρατῶν ἑλληνικῆς ἀλβανικῆς, σερβικῆς, γαλλικῆς καὶ ἰταλικῆς ἐθνότητος.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ κυριαρχήσαντος εἰς αὐτὰς Στεφάνου Δουσάν (1355) δὲν ἐπανῆλθον μὲν αὐταὶ καὶ πάλιν εἰς τὴν κυριαρχίαν τῶν Παλαιολόγων, ἔζησαν ὅμως ἐπὶ μακρὸν ἀκόμη χρόνον ἀνεξάρτητον ὀπωσδήποτε βίον, ἕως ὅτου τὰ ἰσχυρότερα στοιχεῖα, τὸ σερβικὸν καὶ τὸ ἀλβανικόν, ὑπέκυψαν εἰς τὴν πολεμικὴν ὁρμὴν τοῦ ὀθωμανικοῦ.

Εἰδικώτερον δὲ εἰς τὴν Ἠπειρον, εἰς ὀλόκληρον μακρὰν ἀνατολικὴν παραλίαν ἀπὸ τὴν Ναύπακτον ἕως τὸ Δυρράχιον καὶ βορειότερον, ἡ ἐπικρατοῦσα κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἱστορικὴ κατάστασις ἦτο, ἐν γενικῇ γραμμῇ, ἡ ἑξῆς: εἰς τὸ βόρειον τμήμα τῆς μεγάλης Ἠπείρου ἐπεκράτει τὸ ἀλβανικὸν στοιχεῖον διὰ τοῦ κραταιοῦ Ἀλβανοῦ φυλάρχου Καρόλου Τόπια, ὁ ὁποῖος εἶχε κηρύξει ἑαυτὸν βασιλέα τῆς Ἀλβανίας «αὐθεντεύοντα πάσης χώρας Ἀλβάνου». Περὶ τὰ τέλη τοῦ 1368 κατέλαβε καὶ τὸ Δυρράχιον, τὸ ὁποῖον ὥρισεν ὡς ἔδραν τῆς αὐλῆς αὐτοῦ.

Ἡ ἐπικράτησις τῶν Ἀλβανῶν εἰς τὴν βόρειον Ἠπειρον ἐξηκολούθησε καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἰσχυροῦ τούτου ἡγεμόνος (1388). Πολὺ πλουσιωτέρα καὶ ποικιλωτέρα εἶναι ἡ ἱστορία τῆς νοτίου Ἠπείρου.

Ὁ ἀπὸ τὸ 1359 κύριος τῶν χωρῶν τούτων Σέρβος δυνάστης Συμεὼν Οὐρὼς παρεχώρησε μετὰ τινα ἔτη τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἰωαννίνων εἰς τὸν Θωμᾶν Πρελιούμποβιτς (1367—1385), τοῦ ὁποῖου τὴν ἀρχὴν διεδέχθη ὁ Φλωρεντηνὸς εὐπατρίδης Ἡσαῦ Βουονδελμόντης, ὡς σύζυγος τῆς χήρας αὐτοῦ, τῆς περιλαλήτου Μαρίας Ἀγγελίνας Παλαιολογίνας. Τῆς νοτιωτέρας χώρας ἤρχον ἰσχυροὶ Ἀλβανοὶ φύλαρχοι, ὁ μὲν Γκίνης Μπούας Σπάτας ὡς δεσπότης τοῦ Ἀχελῷου καὶ τοῦ Ἀγγελοκάστρου (1360 — 1400), ὁ δὲ Πέτρος Λιώσας ὡς δεσπότης τῆς Ἄρτης καὶ τῶν Ρωγῶν (1360 — 1374).

Κατὰ τὰ ἔτη αὐτὰ ἤρχισε νὰ λαμβάνη δύναμιν ὁ νεαπολιτικὸς οἶκος τῶν Τόκκων, ὁ ὁποῖος ἔμελλε νὰ παίξῃ τὸν σπουδαιότατον ρόλον κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς μεσαιωνικῆς Ἠπείρου.

Ὁ Ἡσαῦ Βουονδελμόντης διὰ τῆς ἐπιεικοῦς καὶ ἀγαθῆς διοικήσεως αὐτοῦ ἔφερε πάλιν ὥραίας ἡμέρας εἰς τὸ δεσποτᾶτον τῶν Ἰωαννίνων. Καὶ μετὰ τῶν Παλαιολόγων διετήρησε φιλικὰς σχέσεις, ἀναγνωρισθεὶς ὑπ' αὐτῶν ἐπισήμως ὡς δεσπότης, καὶ μετὰ τῶν Ἀλβανῶν φυλάρχων.

Ἄλλ' οἱ δύο Φράγκοι ἡγεμόνες ἐν Ἠπείρῳ, ὁ Κάρολος Τόπιας τοῦ Δυρραχίου καὶ ὁ Ἡσαῦ Βουονδελμόντης τῶν Ἰωαννίνων, διέπραξαν τὴν

συνήθη κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους καὶ εἰς ἄλλους Χριστιανούς ἡγεμόνας ἀφροσύνην νὰ καλέσουν τοὺς Ὀθωμανοὺς ὡς προστάτας τῆς ἀρχῆς αὐτῶν (ὁ Τόπιας τῷ 1385, ὁ Βουονδελμόντης τῷ 1387).

Ἐκτοτε οἱ Τοῦρκοι προελαύνουν εἰς τὴν Ἡπειρον, ἀλλ' ὁ φόβος τῆς ὀρμητικῆς προελάσεως αὐτῶν δίδει ἀφορμὴν εἰς ἄλλην ἰσχυρὰν ἰταλικὴν δύναμιν, τὴν δημοκρατίαν τῆς Ἑνετίας, νὰ βάλῃ εἰς ἐνέργειαν παλαιὸν σχέδιον, τὴν ἐπέκτασιν τῆς ἐξουσίας της εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τοῦ Ἄδριου.

Οὕτως ἡ Ἑνετία καταλαμβάνει τῷ 1391 τὸ Δυρράχιον καὶ κανονίζει σωφρόνως τὰς σχέσεις αὐτῆς μετὰ τοὺς φύλαρχους Ἀλβανούς, οἱ ὅποιοι γίνονται ὑποτελεῖς. Ἄλλ' αἱ καλαὶ ἡμέραι ὀλίγον χρόνον διήρκεσαν, διότι ἐταράσσοντο συχνὰ ὑπὸ τῶν ἐπιθέσεων κατὰ τῶν Ἰωαννίνων τοῦ Ἀλβανοῦ ἡγεμόνος τῆς Ἄρτας καὶ τῆς Ναυπάκτου Μπούα Σπάτα.

Ὁ Ἡσαῦ Βουονδελμόντης ὁ «Ἰζαοῦς χάριτι Θεοῦ δεσπότης Ρωμανίας» ἀπέθανε κατὰ τὸ 1403, ὅτε εἶχον ἤδη ἐκλίπει καὶ ὁ ἰσχυρὸς Ἀλβανὸς φύλαρχος Μπούας Σπάτας. Ὁ Ἡσαῦ εἶχε διορίσει διάδοχον τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ δοῦκα Λευκάδος Κάρολον Α' τὸν Τόκκον. Δὲν ἠδυνήθη ὅμως ὁ Τόκκος νὰ ἔλθῃ ταχέως εἰς τὰ Ἰωάννινα, διότι κατέλαβε ταῦτα εἰς ἕκ τῶν υἱῶν τοῦ Μπούα Σπάτα, ἐνῶ ὁ ἕτερος ἀδελφὸς ἦτο δεσπότης τῆς Ἄρτας.

Οὕτω διήλθον δεκαπέντε περίπου ἔτη, κατὰ τὰ ὅποια ἰσχυροὶ μὲν εἰς τὴν Ἡπειρον ἦσαν πάλιν οἱ Ἀλβανοὶ τοῦ οἴκου Μπούα Σπάτα, ὁ δὲ Κάρολος ὁ Τόκκος ἠγωνίζετο πρὸς κατάληψιν σύμπαντος τοῦ δεσποτάτου. Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς οἱ Τόκκοι κατώρθωσαν νὰ θέσουν στερεὸν πόδα εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ τὴν Αἰτωλίαν, καταλαβόντες τὴν εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν κειμένην πόλιν τοῦ Αἰτωλικοῦ μετὰ τὸ πλούσιον ἰχθυοτροφεῖον αὐτῆς, τὸ κατὰ τὸν μέσον Ἀχελῶον κείμενον Ἀγγελόκαστρον καὶ τὴν ἐν Ἀκαρνανίᾳ Δραγομίστραν, τὴν κειμένην ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ Ἀστακοῦ. Κυρίως ἔσπευδεν ὁ Κάρολος πρὸς κατάληψιν τῆς σπουδαίας πόλεως τῆς Ναυπάκτου, τὴν ὅποιαν ὅμως προλαβοῦσα κατέλαβεν ἡ Ἑνετικὴ δημοκρατία (1407).

Μετά τινος διενέξεως πρὸς τοὺς Ἑνετοὺς ἐπῆλθε τέλος εἰρήνη, κατὰ τὴν ὁποῖαν ὁ Κάρολος Τόκκος παρεχώρησεν εἰς αὐτούς, τὸ Αἰτωλικὸν ἀντὶ ἀποζημιώσεως ἐκ τῶν ἰχθυοτροφείων αὐτοῦ. Μετά τινος χρόνον τέλος ὁ Τόκκος, ὁ ὅποιος δὲν εἶχε παύσει νὰ παρασκευάζεται καὶ νὰ συνάπτῃ φιλικὰς σχέσεις μετὰ τοὺς Ἕλληνας, βοηθούμενος ὑπὸ τούτων ἐπετέθη τῷ 1418 μετὰ πολλῶν δυνάμεων καὶ πολλῆς ὀρμῆς ἐναντίον τῶν ἐν Ἡπίρῳ Ἀλβανῶν. Καὶ ἀπὸ τότε ἠδυνήθη νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ δεσποτάτου, ἔχων βάσιν ἀσφαλῆ τὴν Ἄρταν καὶ τὰ Ἰωάννινα.

Ὁ Κάρολος Τόκκος εἰργάσθη συστηματικῶς εἰς τὴν ἐξέλασιν ἐκ τῆς Ἡπίρου τῶν ἡμινομαδικῶν ἀλβανικῶν στιφῶν, ἐπέτυχεν δὲ τοῦτο εἰς πολλὰς περιοχάς, ὡς εἰς τὴν Αἰτωλίαν, Ἀκαρνανίαν, τὰς περιοχὰς τῆς Ἄρτας καὶ τῶν Ἰωαννίνων. Ἐπὶ ἕνδεκα ἔτη (1418—1429) ὁ Κάρολος Α' ὁ Τόκκος ἐκυβέρνησε τὸ δεσποτάτον συνετῶς, ἔχων ἀρωγὸν τὴν ὠραίαν καὶ ὑπερήφανον σύζυγόν του, τὴν περιλάλητον Φλωρεντινὴν Φραγκίσκαν, κόρην τοῦ

δουκὸς τῶν Ἀθηνῶν Νερίου Α' Ἀτσαγιώλη. Διέτριβον δὲ ἄλλοτε εἰς τὰς νήσους, τὴν Κεφαλληνίαν ἢ τὴν Λευκάδα, καὶ ἄλλοτε εἰς τὸ δεσποτάτον, εἰς τὴν Ἄρταν ἢ τὰ Ἰωάννινα πάντοτε δ' ἢ αὐτὴ αὐτῶν ἦτο λαμπροτάτη καὶ κατώρθωσαν νὰ εἶναι οἱ ἰσχυρότατοι Φράγκοι ἡγεμόνες τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ὁ μὲν Τόκκος ὑπέγραφε «δεσπότης τῶν Ρωμαίων», ἡ δὲ σύζυγός του «βασίλισσα τῶν Ρωμαίων».

Ἐπὶ τῶν διαδόχων ὅμως τοῦ Τόκκου εὗρον εὐκαιρίαν νὰ εἰσελάσουν πρὸς ἐγκατάστασιν πλέον οἱ Φράγκοι εἰς τὰς ἡπειρωτικὰς χώρας.

Τὸν Κάρολον Α' διεδέχθη εἰς τὴν δεσποτείαν ὁ ἀνεψιὸς του Κάρολος Β' ὁ Τόκκος (1429—1448), μέρος δὲ τῆς Ἀκαρνανίας ἔλαβον οἱ νόθοι υἱοὶ αὐτοῦ. Ἐκ ζηλοτυπίας κινούμενοι οὗτοι ἐναντίον τοῦ ἑξαδέλφου των Καρόλου Β', ἐκάλεσαν εἰς βοήθειαν τὸν σουλτᾶνον Μουράτ Β', ὁ ὁποῖος ἔδωκεν ἐντολὴν εἰς τὸν στρατηγὸν του Σινάν νὰ εἰσελάσῃ εἰς τὴν Ἠπειρον.

Ὁ Σινάν, ἀφοῦ κατέλαβε τὴν Θεσσαλονίκην τῷ 1430, ὄρμησε κατὰ τῶν Ἰωαννίνων. Εἰς τὴν πόλιν ἐσχηματίσθη φατρία φρονοῦσα τὰ τῶν Τούρκων ἐκ μίσους ἐναντίον τῶν Ἰταλῶν αὐθεντῶν τοῦ τόπου, καὶ οὕτω τὰ Ἰωάννινα παρεδόθησαν εἰς τοὺς Τούρκους διὰ συνθήκης τὴν 9ην Ὀκτωβρίου 1430.

Ὁ Κάρολος Β' διετήρησεν ἄρκετὸν χρόνον ἀκόμη τὴν δεσποτείαν τῆς Ἄρτης, οἱ δ' ἑξάδελφοι αὐτοῦ, πάντοτε ἐνοχλοῦντες τὴν χώραν του, ἤρχον εἰς μέρη τινὰ τῆς Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας.

Ἡ χήρα τοῦ Καρόλου Α' Τόκκου, ἡ συνετὴ καὶ ὑπερήφανος Φραγκίσκα, «ἡ ἀρρενωπὴ δέσποινα», ὡς ἔλεγον αὐτὴν οἱ Ἑνετοί, ἐκυβέρνησα τὴν νῆσον Λευκάδα καὶ τὴν ὄχυρὰν παρὰ τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον Βόνιτσαν.

Οἱ Τούρκοι ἐπωφελήθησαν τέλος τὸν θάνατον τοῦ Καρόλου Β' Τόκκου καὶ κατέλαβον καὶ τὴν Ἄρταν τὴν 24ην Μαρτίου 1449, ὑποδουλώσαντες οὕτω τὴν Ἠπειρον πλὴν τῶν ὑπὸ τῆς Ἑνετίας κατεχομένων κάστρων.

Οὕτω τὰ ἑλληνικὰ ἡπειρωτικὰ κράτη τοῦ μεσαίωνα ἐξαφανίζονται ἀπὸ τὴν ἱστορικὴν σκηνὴν περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἐν μέσῳ συμφορῶν, τὰς ὁποίας προσπαθεῖ ν' ἀντιμετωπίσῃ ἡ δύναμις τῆς Ἑνετίας, ἀλλ' αἱ ὁποῖαι εἰς τὸ τέλος συμπαρασύρουν τὰς δυνάμεις καὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ φραγκισμοῦ, ὑποχωρησάσας ἐνώπιον τῆς ἀπλουμένης εἰς ὅλην τὴν Ἑλληνοϊλλυρικὴν χερσόνησον τουρανικῆς βαρβαρότητος.

4. Ἡ θέσις τοῦ ἡπειρωτικοῦ δεσποτάτου εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν

Ἡ ἱστορία ἐν τούτοις τοῦ μεγάλου καὶ ἰσχυροῦ ἡπειρωτικοῦ δεσποτάτου τῶν Ἀγγέλων δὲν ἔμεινε μόνον ἔνδοξος εἰς τὰ χρονικὰ τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, ἀλλ' ἔσχεν ἐπίδρασιν διαρκῆ καὶ σταθερὰν εἰς τὰς μετέπειτα τύχας τοῦ ἔθνους.

Ἡ ἐθνογραφικὴ κατάστασις τῆς Ἠπέιρου κατὰ τὸν μεσαῖωνα, ἰδίως κατὰ τὰ τέλη τῆς μεσαιωνικῆς περιόδου, παρουσιάζει εἰκόνα σύμμεικτον, ὅπως ἄλλως τε καὶ ἡ τῆς Πελοποννήσου. Σλαῦοι, Βλάχοι καὶ Ἀλβανοὶ ἰδίως

ἔποικοι ἀποκτοῦν πολλὴν δύναμιν εἰς τὴν χώραν καὶ ἀναμειγνύονται πολυειδῶς μετὰ τῶν ἰθαγενῶν Ἑλλήνων κατοίκων τῶν γνησίων αὐτῆς κυριάρχων.

Ἄλλ' ἡ σφριγηλὴ ζωτικότης τῶν παλαιῶν γνησίων κατοίκων ἀντέστη νικηφόρως ἐναντίον τῆς ὀρμητικῆς ἐξαπλώσεως τῶν ξενικῶν στοιχείων, ἀντὶ δὲ νὰ ὑποκύψῃ εἰς αὐτὰ ἢ νὰ πάθῃ ἐπικίνδυνον ἀλλοίωσιν, τοῦναντίον κατώρθωσε νὰ προσελκύσῃ καὶ ν' ἀφομοιώσῃ αὐτὰ μέχρι σημείου ὀλοσχεροῦς σχεδὸν ἐξαφανίσεως.

Τὸ σφριγὸς ὁμῶς τοῦτο τὸ ἐθνικὸν ἀπέκτησαν οἱ ἰθαγενεῖς Ἡπειρώται κατὰ τὴν ἔνδοξον καὶ πολυτάραχον δρᾶσιν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον ἴδρυσαν οἱ Ἄγγελοι εἰς τὰς χώρας αὐτῶν. Αἱ καλλιπρεπεῖς ἐκκλησίαι τῆς Ἄρτης καὶ τὰ πολυάριθμα ἄλλα κατὰ τὴν χώραν ἐσπαρμένα βυζαντινὰ μνημεῖα ἴστανται ἀκόμη ὡς αὐτούσιοι μάρτυρες τῆς ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως, ἡ ὁποία ἐπετελέσθη κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τοῦ μεσαίωνα εἰς τὰς ὄρεινὰς ἐκεῖνας ἑλληνικὰς χώρας.

Αἱ μαρτυρίαι τῶν παλαιῶν ἱστορικῶν καὶ τῶν χρονογράφων περὶ τῆς δυνάμεως καὶ τῆς λαμπρότητος τῶν δεσποτικῶν αὐλῶν τῆς Ἄρτας καὶ τῶν Ἰωαννίνων, ἡ σθεναρὰ ἐν αὐταῖς ὑποστήριξις τῆς Ὀρθοδοξίας κατὰ τῶν ἐνωτικῶν μὲ τὴν δυτικὴν Ἐκκλησίαν προσπαθειῶν τῶν Παλαιολόγων πρὸς διάσωσιν ἀπὸ τῶν παντοίων ἐπιδρομῶν ἐπικυρώνουν τὰς ἐκ τῶν μνημείων εἰδήσεις.

Πρὸ παντὸς ἡ ἀδιάκοπος, ἡ ἐπίμονος πολεμικὴ καὶ ὀργανωτικὴ δραστηριότης τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων, οἱ συνεχεῖς πόλεμοι καὶ παντοῖοι ἀγῶνες τῶν Ἡπειρωτῶν ἐπὶ αἰῶνας εἶναι γεγονότα ἱστορικά, τὰ ὁποῖα δεικνύουν τὴν Ἡπειρον ὡς τὴν σφριγηλοτέραν καὶ ρωμαλεωτέραν ἑλληνικὴν χώραν κατὰ τοὺς χρόνους τοὺς ἐπιθανατίους τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.

Τὸ ἰσχυρότατον τεκμήριον τῆς ἡπειρωτικῆς ἐκείνης δυνάμεως ἦσαν οἱ μεγάλοι, οἱ τελείως ὀργανωμένοι καὶ ἀδάμαστοι στρατοὶ, τοὺς ὁποίους ἔθετον ἐπὶ ποδὸς πολέμου ἐντὸς ὀλιγίστου χρόνου οἱ δεσπότες τῆς Ἡπείρου καὶ διὰ τῶν ὁποίων ἠγωνίζοντο κατὰ παντοίων πολεμίων πρὸς ἴδρυσιν ἐνὸς μεγάλου ἑλληνικοῦ κράτους, ὅπερ ἔμελλε ν' ἀντικαταστήσῃ τὸ βυζαντινὸν εἰς τὴν κυριαρχίαν τῆς Ἑλληνοἰλλυρικῆς χερσονήσου.

Καὶ τὸ μὲν ἡπειρωτικὸν δεσποτᾶτον κατεστράφη ἔνεκα τῆς δυνάμεως τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ἡ γενναία προσπάθεια τῶν Ἀγγέλων, καὶ δὴ τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων, τοῦ Μιχαὴλ Α', τοῦ Θεοδώρου καὶ τοῦ Μιχαὴλ Β', ἔρριψε τόσον βαθείας τὰς ρίζας, ὥστε ἐξ αὐτῶν ἔμελλον ν' ἀναπηδήσουν οἱ κλέφτες καὶ ἀρματωλοὶ, ἐξ αὐτῶν ἔμελλε ν' ἀναβιώσῃ ἡ ἑλληνικὴ παιδεία καὶ νὰ βλαστήσουν τέλος οἱ ἀρωγοὶ τοῦ γένους, οἱ ὁποῖοι ἐκλέϊσαν τὴν εὐάνδρον Ἡπειρον κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας καὶ κατὰ τὸν Ἱερὸν Ἀγῶνα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἀνταξία ἱστορία τῆς μεσαιωνικῆς Ἡπείρου δὲν ἔχει γραφῆ. Ἰδίως οὐδὲν ὑπάρχει γεγραμμένον, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ διαλύσῃ τὰ σκότῃ τῆς παλαιότερας μεσαιωνικῆς ἱστορίας, παρὰ μόνον ἡ ἐνταῦθα κατὰ πρῶτον γινομένη προσπάθεια. Καὶ αἱ πηγαὶ ὁμῶς εἶναι πενιχρόταται: ἡ Notitia dignitatum, οἱ Ἐκκλησιαστικοὶ κατάλογοι, ὁ Προκόπιος, ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος καὶ ἐσπαρ-

μένα τινά χωρία παλαιότερων βυζαντινῶν ιστορικῶν.— Κατόπιν, ἀπὸ τὸν ΙΒ' αἰῶνα, εὐρίσκωμεν περισσοτέρας εἰδήσεις, αἱ ὁποῖαι πληθύνονται καθ' ὅσον προχωροῦμεν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους: εἰς τὴν Ἄνναν Κομνηνὴν, τὸν Ἀκροπολίτην, τὸν Γρηγορᾶν, τὸν Καντακουζηνόν, τὸν Παχυμέρην καὶ εἰς ἄλλους Βυζαντινοὺς ιστορικοὺς εἴτε χρονογράφους εὐρίσκωμεν πλείστας εἰδήσεις. Τέλος ἀρχίζουν τὰ δημόσια ἔγγραφα, χρυσόβουλλα αὐτοκρατόρων, παντοῖαι πράξεις καὶ συνθήκαι μετὰ τῶν ξένων, ἐκκλησιαστικὰ κείμενα, λαϊκαὶ χρονογραφίαι, νὰ ρίπτουν φῶς ζωηρὸν εἰς τὴν περίπλοκον ἱστορίαν, κυρίως διὰ τοὺς τελευταίους χρόνους. Ὡς πρὸς τὰ νεώτερα συγγράμματα πρέπει νὰ λεχθῆ ὅτι οὐδὲν ἄξιον λόγου ὑπάρχει ἕως σήμερον, τρυλάχιστον διὰ τὴν συνολικὴν ἱστορίαν τῆς μεσαιωνικῆς Ἑπείρου. Τὴν γεωγραφικὴν ἱστορικὴν διαμόρφωσιν εὐρίσκωμεν εἰς τὸν «Πίνακα τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ» τοῦ Κίπερτ, τὸν ὁποῖον ἐξέδωκεν ὁ «Σύλλογος πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων» (1883). Διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν χρόνων τοῦ δεσποτάτου καὶ τῆς φραγκοκρατίας εἴμεθα ἀκόμη ὑποχρεωμένοι νὰ προστρέχωμεν εἰς τὸν κολοσσὸν τῶν τοιούτων ἐρευνῶν, τὸν Κάρολον Χόπφ, τοῦ ὁποῖου τὸ μέγα ἔργον εἶναι «τεταμμένον εἰς τὰς κατακόμβας» τῆς ἀπεράντου γερμανικῆς ἐγκυκλοπαιδείας τῶν Ersch - Gruber, εἰς τοὺς τόμους 85ον καὶ 86ον, *Giechenland im Mittelalter und in der Neuzeit*, 1867 καὶ 1868. Ἀπὸ τὸ γιγάντιον τοῦτο καὶ δύσχρηστον ἔργον τοῦ Γερμανοῦ ἐρευνητοῦ προέρχονται, ὡς ἐκ πηγῆς, ὅλαι αἱ μετ' αὐτὸ γραφεῖσαι ἱστορίαι τῶν χρόνων τῆς φραγκοκρατίας, αἱ ὁποῖαι ἀφηγοῦνται καὶ τὰ κατὰ τὴν Ἑπείρον, καὶ δὴ τοῦ Γουσταύου Χέρτσβεργ (μετάφρασις εἰς τὴν «Βιβλιοθήκην Μαρμαρῆ» ὑπὸ τοῦ Καρολίδου 1906), τοῦ Οὐίλλιαμ Μίλλερ (μετάφρασις Λάμπρου, 1909 - 1910). Συντόμους εἰδήσεις, ὡς εἰκός, εὐρίσκωμεν καὶ εἰς τὰς γενικὰς βυζαντινὰς ἱστορίας, καὶ δὴ εἰς τὸν Φίνλαῦ, Παπαρρηγόπουλον, Λάμπρον. Πλείστος δὲ εἰδήσεις παρέχει ὁ Μηλιαράκης εἰς τὸ βιβλίον του «Ἱστορία τοῦ βασιλείου τῆς Νικαίας καὶ τοῦ δεσποτάτου τῆς Ἑπείρου» (1898). Ἰδιαιτέρας ἐργασίας περὶ τῆς Ἑπείρου ἔχομεν: τὸ παλαιὸν βιβλίον τοῦ Π. Ἀραβαντινοῦ «Χρονογραφία τῆς Ἑπείρου τῶν τε ὁμόρων Ἑλληνικῶν καὶ Ἰλλυρικῶν χωρῶν» (1856), τοῦ Κ. Μέκιου «Ἱστορία τῆς Ἑπείρου» (1909) καὶ τὸ ἐμβριθές, ἀλλ' ἔνεκα θανάτου ἀπομειναν σύντομον, ἀτελές καὶ ἀνεπεξέργαστον ἔργον τοῦ Ἰω. Ρωμανοῦ «Περὶ τοῦ δεσποτάτου τῆς Ἑπείρου» (1895).— Σπουδαιότατα ἔγγραφα καὶ πηγαὶ εὐρίσκονται εἰς τὸν παλαιὸν «Ἑλληνομνήμονα» τοῦ Μουστοξύδη· ἐπίσης εἰς τὰ *Acta et diplomata* τοῦ Miklosisch - Müller, διὰ τοὺς τελευταίους δὲ χρόνους εἰς τὸν «Νέον Ἑλληνομνήμονα» τοῦ Λάμπρου. Τέλος πρέπει νὰ μνημονευθοῦν τὰ «Ἑπειρωτικὰ Χρονικά» εἰς τὰ ὁποῖα ἀποταμιεύεται πολυειδὴς χρήσιμος ὕλη, ἰδίως διὰ τὴν νεωτέραν ἱστορίαν τῆς Ἑπείρου.